

**Lietuvių kalbos ir literatūros olimpiada
Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų
mokiniam**

2020 m.

III–IV gimnazijos klasės

Rajono (miesto) etapas

Užduočių atlikimo laikas – 2 val.

.....
dalyvio kodas

Vertinimas:

I UŽDUOTIS

Užpildykite lentelę, prie nurodytų kūrinių įrašydami jų autorius, veiklos ir kūrybos laikotarpį (epochą arba amžių), kūrinio žanrą ir kalbą.

Autorius	Laikotarpis	Kūrinys	Kūrinio žanras	Kūrinio kalba	Vertinimas
		<i>Prakalba į malonųjį skaitytoją</i>			
		<i>Miškais ateina ruduo</i>			
		<i>Madagaskaras</i>			

Vertinimas: už kiekvieną (1, 2, 3) teisingą atsakymą (eilutę) – 2 taškai (po 0,5 taško už kiekvienos skilties atsakymą).

Suma:

II UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus:

1. 1616–1773 m. Kražiuose veikė jėzuitų kolegija, kurioje kurį laiką dėstė vienas žymiausių jėzuitų ordinui priklausiusių LDK poetų. Nurodykite šio poeto pavardę.

Vertinimas

2. Kur ir kada Lietuvoje jėzuitai įsteigė pirmąją savo kolegiją?

3. Koks žymus lietuvių raštijos pradininkas ir žodynų autorius buvo jėzuitas?

4. XVIII a. pabaigoje Kražių gimnazijoje mokėsi Dionizas Poška. Trumpai apibūdinkite šios asmenybės veiklą.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

III UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus:

1. Nurodykite indoeuropiečių kalbų šeimą, kuri yra artimiausia baltų kalbų šeimai. Kokia Pabaltijo finų kalba, kurią saugo Latvijos įstatymai, turėjo didžiausią įtaką latvių kalbai?

Vertinimas

2. Parašykite po vieną germanų ir slavų kalbą, iš kurios daugiausia perimta skolinių į prūsų kalbą.

3. Kokios mirusios baltų genties teritorijoje yra *Leipalingis*, *Veisiejai*, *Seinai*? Kokiai baltų kalbai ji buvo artimiausia?

4. Pagal ką rytų aukštaičiai anykštėnai ir kupiškėnai buvo pavadinti rotininkais? Kas sugalvojo šį pavadinimą?

5. Kokiai aukštaičių patarčiai priklauso Klaipėdos krašto aukštaičiai? Kokiose dabar egzistuojančiose užsienio valstybėse anksčiau gyveno lietuviai, kalbėję vadinamąja Klaipėdos krašto aukštaičių šnekta?

6. Toliau pateikti gyvenamųjų vietų vardai: *Babrunėnai*, *Darbėnai*, *Mosėdis*, *Pasvalys*, *Raguva*, *Ramygala*, *Rozalimas*, *Salantai*, *Veiviržėnai*, *Seduva*. Padalinkite juos į dvi grupes ir nurodykite, kokioms aukštaičių ar žemaičių patarmėms ir jai priklausančios šnektos teritorijoje jie yra.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

IV UŽDUOTIS

Perskaitykite iš kritinės literatūros pateiktas ištraukas ir atsakykite, apie kokį lietuvių kultūros ar literatūros reiškinių jose rašoma.

1. Pirmųjų leidimo metų tekstuose pabrėžiama žema lietuvių šeimų tautinė savimonė, menkas lietuvių inteligentų – gydytojų, kunigų, teisėjų – teigiamo santykio su lietuvių kalba pavyzdys, mokinių imlumas svetimos kalbos elementams, ypač piktžodžiavimui, sugriautas lietuvių pasitikėjimas vienu kitais. Todėl leidinio rengėjai pasiryžę vykdyti misiją – aiškinti būdus, kaip vienyti, saugoti tautos gyvybės pagrindą – kalbą, stiprinti tautinę savimonę.

Vertinimas

2. Šis judėjimas prasidėjo kaip argumentų sistemos kūrimas tikėjimui pakeisti, tačiau daugelyje kraštų jis siejo tikėjimą su politiniais ir socialiniais procesais, sparčiai ir įvairiapusiškai veikė kultūros raidą.

3. Tai buvo maištaujančio, literatūros mokslo ragavusio jaunimo polėkis, turėjusio sąmoningai siekiamą tikslą sukurti, tiksliau – sulietuvinti Europos ir rusų futuristų išrastą poetinę kalbą – autonomišką, nepolitizuotą literatūrinės saviraiškos būdą.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

V UŽDUOTIS

Kitoje lentelės grafoje įrašykite pavardes.

Veikla	Pavardė
Autorius, išleidęs pirmąjį lietuvių liaudies dainų rinkinį „Dainos oder Littauische Volkslieder“ 1825 m. Karaliaučiuje.	
Kalbininkas, pradėjęs vartoti terminą <i>tarmė</i> ir pasiūlęs lietuvių kalbos tarmių skirstymą, kuriuo remiasi dabartinė įprasta tarmių klasifikacija.	
Pirmosios išlikusios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos „Grammatica Litvanica“, kuri parašyta lotyniškai ir 1653 m. išleista Karaliaučiuje, autorius.	
Pirmosios lietuvių kalbos gramatikos „Lietuviškos kalbos gramatika“, išspausdintos 1901 m. Tilžėje, parašytos lietuvių kalba ir pasirašytos Petro Kriaušaičio slapyvardžiu, autorius.	
Pirmojo „Lietuvių kalbos žodyno“ sąsiuvinio, pasirodžiusio 1924 m. Kaune ir vėliau tapusio pamatu svarbiausio XX a. lietuvių leksikografijos veikalo „Lietuvių kalbos žodyno“, autorius.	
Pirmosios mokslinės lietuvių kalbos gramatikos „Litauische Grammatik“, kuri buvo išleista 1856 m. Prahoje, autorius.	

Vertinimas

Vertinimas: už kiekvieną teisingai įrašytą pavardę – 1 taškas

Suma:

VI UŽDUOTIS

*Šią naktį eisiu į laukus
ir galvosiu tai, ką vėjas pūs,
ir kam gluosnio šakose spindės
vieniša, šalta rudens žvaigždė.
Tarsiu tyliai: broli žiemkenty,
dobile, paparti, – tik matyt*

*noriu, tik be žodžių klausti,
mintimis atliepti į vėjo klausą.
O iš tavo, gluosni, nulaužtų šakų
susikursiu ugnį vidury laukų
ir budėsiu, rytas kol pabus, –
šildysiuos už tuos, kurių nebus...*

M. Martinaitis, *Šią naktį eisiu į laukus...*

Atsakykite į klausimus:

1. Raskite būsimąjo laiko 3 asmens veiksmažodį, kuris būsimąjo laiko formoje kirčiuojamas kitaip nei bendratyje, ir jį sukirčiuokite. Parašykite, kada veiksmažodžio būsimajame laike neišlaikomas bendraties kirtis.

Vertinimas

2. Iš eilėraštyje vartojamo sakinio *Šią naktį eisiu į laukus ir galvosiu tai, ką vėjas pūs, ir kam gluosnio šakose spindėsieniša, šalta rudens žvaigždė* (kurio visi žodžiai yra kirčiuoti) išrinkite trumpuosius nekirčiuotus skiemenis ir pabraukite juose esančius kietuosius priebalsius. Pasikartojančių skiemenų nerašykite.

3. Nurodykite šalutinio sakinio *rytas kol pabus* rūšį. Ar šios rūšies šalutiniai sakiniai jungiami jungtuku *lyg*?

4. Raskite tekste vartojamą priedėlį. Kokia sakinio dalis yra priedėlis? Parašykite bent dvi kalbos dalis, kurios gali būti šia sakinio dalimi (be kalbos dalies, tekste išreikštos priedėliu).

5. Tekste suradę sutrumpėjusias veiksmažodžių formas nurodykite bent dvi visiems jų sutrumpėjusiems skiemenims būdingas ypatybes, kurios turėjo įtakos Jūsų rastų veiksmažodžių formų trumpėjimui.

6. Tekste vartojamas žodis *žiemkenty*, kurio vienas iš pamatinių žodžių yra veiksmažodis. Paaiškinkite, kodėl šio veiksmažodžio bendraties formoje rašoma *ę*. Ar žodžio *gręžti* šaknyje *ę* rašoma dėl tų pačių priežasčių?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

VII UŽDUOTIS

Perskaitykite literatūros kūrinių ištraukas ir nurodykite jų autorių ir kūrinio žanrą.

1. Vakanalij Vziatkovič Kruglodurov, eidamas per tiltą ir dairydamasis į visas puses, užtėmijo prie tilto lentutę su parašu, visai jam nesuprantamu.
- Kas čia parašyta? – klausia pasišaukęs zemsکی.
 - Tai, *vaše vysokoblagorodije*, parašyta lietuviškai „žingine“, kad žmonės per tiltą greit nevažiuotų. Mūsiškai bus „šagom“.
 - Lietuviškai? Kas tai? Žiūrėk, kad šiandien vieton šito parašo būt maskoliškas! Čia ne Lietuva, čia Maskolija.
 - Klausau, vaše vysokoblagorodije.
- Kai jau nauja lentutė buvo prikalta, viršininkas su didžiu švelnumu kreipėsi prie moteriškių:
- *Šagom*, mesdames, *šagom*!

Vertinimas

2. Tuo jis ją kaip vilks užpuolęs barti pradėjo:
„Tu bezliepyčia, kam tu man mano vandenį drumstai?
Ar nežinai, kaip andai aš tavo tėvą korojau?
O dar tu taip jau drįsti man gėrimą bjaurint?“ –
„Ak, ponužėl, meldžiu, – ožka drebėdama tarė, –
Aš amžinai dar tau nebjarinau vandenį tavo;
Dieve mus apsaugok tokią šelmystę daryti.
Mes kažį kur toli vilkus matydamos bėgam.“

3. Parvažiavęs iš užsienių Lietuvon, gulėjau vieną gražią pavasario dieną pas brolių gonkelyje ir traukiau silpnon krūtinėn pakvipusį nuo sužydusių medžių orą. Malonus vakarų vėjelis, šlamėdamas medžių lapais, pūtė tiesiai man kakton, glostė plaukus ir veidą tartum seniai manęs pasiilgęs, ištroškęs. Klausiaus, kaip sodne raiboji gegutė kukuoja, linksmi luputis tūtuoja, gėriau pavasario kvapą ir klajojau akimis Šventosios pakraščiais, kur gražios ievos žydi, kur naktimis lakštingalos skamba... Visur graži prigimtis, bet savajame krašte jinai maloni, brangi, gaudina širdį. Dabar suprantu, kodėl kareivis, savajan sodžiun pargrįžęs, su ašaromis puola ant kelių žemės bučiuotų. Gaudu buvo ir man, nors ne kareiviu pargrįžau tėvynėn.

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

VIII UŽDUOTIS

Ryto žara dar nebuvo prasiskverbusi pro miglų patalus. Plati paežerės pieva skendėjo prieblandoje, o gausia rasa apkritę žolynai, klusniai palinkę, neišskleidę nei mažiausio žiedelio, klausėsi šienpjovio žingsnių, basų pėdų artėjimo ir to paslaptingo geležinio užtelėjimo.

Griežė griežlė. Šiepjovys girdėjo, kaip jo dalgio mostai sutampa su nematomo paukščio balsu. Su šiuo niekada nepastebėtu, visada pasitraukiančiu į šalį, duodančiu šienpjoviui kelių paukščiu žmogus jautėsi ne toks vienišas beribėje pilkoje tyloje. Viena ir ta pati mintis vis šmėsteldavo šienpjovio galvoje: tai gudri nematoma šienautoja su maža dalgele...

L. Gutauskas, *Plunksnos*, Epilogas

Atsakykite į klausimus:

1. Nurodykite sudėtinio sakinio *Viena ir ta pati mintis vis šmėsteldavo šienpjovio galvoje: tai gudri nematoma šienautoja su maža dalgele* tipą. Kuo sakytinėje kalboje sujungti šio sudėtinio sakinio dėmenys?

Vertinimas

2. Tekste raskite priesaginį daiktavardį, padarytą iš priesaginio veiksmažodžio, kuris yra vedinys iš daiktavardžio, ir parašykite jo pamatinį žodį – priesaginį veiksmažodį. Su kokia priesaga iš daiktavardžio yra padarytas Jūsų nurodytas pamatinis veiksmažodis?

3. Raskite tekste vartojamas neasmenuojamąsias veiksmažodžio formas, kurios yra padarytos iš veiksmažodžio esamojo laiko, ir parašę vardininko linksniu nurodykite jų rūšį. Į kokios kalbos dalies žodžių kaitymą panašus rastų neasmenuojamųjų veiksmažodžio formų kaitymas?

4. Raskite tekste vartojamą pažymimąjį įvardį ir nurodykite, iš kokių kalbos dalių žodžių jis yra atsiradęs.

5. Raskite tekste pavartotą būdvardinės kilmės prieveiksmį, ir parašę jo pamatą, abu žodžius sukirčiuokite, nurodykite pamatinio žodžio kirčiuotę.

6. Kokia kalbos dalis yra tekste vartojamas žodis *ne*? Kodėl *ne* parašytas atskirai?

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), 1 (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), 2 (atsakymas teisingas)

Suma:

Lietuvių gimtosios kalbos ir literatūros olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų mokiniam

Miesto (rajono) etapas

III–IV gimnazijos klasės

2020 m.

Net ir niūriausiame gyvenime yra gražių valandų, neužmirštamų prašviesėjimų, vilties prošvaisčių. Kaip gražu būti žmogumi ankstyvą vasaros rytą! Kaip gražu atidaryti langą į sodą arba sustoti tarpduryje ir sustingti prieš neapsakomą saulėlydžio grožį. Ar tai nėra amžina ir ar tai neišlieka, ar to neperduoda gyvybė mums nežinomą būdu? Ar mes žinome, kas mumyse su gyvybe įdėta ir ko nespėjame per gyvenimą suprasti ir tuo iki galo pasinaudoti? Užmirštu baisius įvykius, blanksta kruvinos naktys, o kaip atleidimą už viską matau pirmojo pokario gegužio vakarą. Sukasėm žemę, kažką pasėjom, susėdom ant pamato. Temo. Buvo labai tylu – pirmą kartą po kelerių metų. Nuo Jorūdo dvaro dvelkė ievų kvapas, krykštė varnėnas. Lėtai, tęsdamas žodžius, tėvas sako:

–Jau pavasaris...

Visi žinojom, kad pavasaris. Motina, rodos, neišgirdo, lyg buvo kažkur toli. Tik pasakė:

–Pasėjom...

Marcelijus Martinaitis, ištrauka iš knygos *Sugrįžęs iš gyvenimo: literatūriniai laišakai*

Parašykite rašinį tema:

„Kokias vertybes ugdo žemdirbiška kultūra?“

Kurdami rašinį pabandykite:

- pasvarstyti apie tai, kokias vertybes, jausmus, lietuvių pasaulėjautos ypatumus ugdo žemdirbiškoji tradicija, kasdienis gyvenimas gamtos ritmu;
- pasiremti laisvai pasirinktais lietuvių literatūros kūrinių, parankiais plėtoti pateiktą temą;
- pasamprotauti apie tai, ar žemdirbiško santykio su gamta ir pasauliu tradicijos išlikimas šiandieną yra aktualus.

Rašinio apimtis: nuo 250 iki 300 žodžių.

Pastaba: šiai užduočiai skirtos 2 valandos, todėl galima rašyti juodraščius. Vertinamas bus tik švarraščio variantas.

Vertinimo kriterijai

- Kalbos taisyklingumas: rašyba, skyryba, kalbos kultūra.
- Pasitelktų kultūros ir literatūros pavyzdžių tikslingumas.
- Pasakojimo rišlumas ir samprotavimo įtaigumas.

Vertinimas balais

- Kalbos klaidos (rašybos, skyrybos, kalbos kultūros): iki 5 klaidų (imtinai): **–10**; iki 10 klaidų: **–20**; iki 15 klaidų: **–30**; iki 20 klaidų: **–40**; iki 25 klaidų **–50**.
- Teksto mintis neaiški, tekstas chaotiškas arba skurdokas žodyno, žinių ir kūrybiškumo požiūriu, tekstas nebaigtas: **+20**; tekstas struktūriškas, nuosekliai vytoma tema, rūpinamasi žodynu, tačiau trūksta žinių ir kultūrinių argumentų, tema nušviesta blankiai: **+30**; tekstui netrūksta dalykinės informacijos, matyti aiškios pastangos kūrybiškai interpretuoti, tačiau arba yra netikslumų, arba vientisos ir baigtos struktūros esė nesudaro: **+40**; tekstas yra originalus, kultūrinė interpretacija išmoninga, tema išplėtotą kūrybingai panaudojant žinias, dėstymo mintis sklandi: **+ 50**.

Maksimalus balų skaičius: 50

**Lietuvių kalbos ir literatūros olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų
mokiniam**

III-IV gimnazijos klasės

Rajono (miesto) etapas

2020 m.

ATSAKYMAI

I UŽDUOTIS

Autorius	Laikotarpis	Kūrinys	Kūrinio žanras	Kūrinio kalba
1. Mikalojus Daukša	Renesansas	<i>Prakalba į malonųjį skaitytoją</i>	Pratarmė (prakalba)	lenkų
2. Marius Katiliškis	XX a. (egzodo literatūra)	<i>Miškais ateina ruduo</i>	Romanas	lietuvių
3. Marius Ivaškevičius	Postmodernizmas	<i>Madagaskaras</i>	Pjesė (dramos kūrinys)	lietuvių

II UŽDUOTIS

1. Motiejus Sarbievijus.
2. 1570 m. Vilniuje.
3. Konstantinas Sirvydas.
4. Dionizas Poška (1765-1830), Žemaitijos lituanistinio sąjūdžio asmenybė. Pirmojo viešo lietuvių muziejaus įkūrėjas, poetas. Muziejų įkūrė tėviškės žemėse šimtus metų augusiame ir vėliau nukirstame ąžuole, vadintame „Baubliu“. Vienas žymiausių jo kūrinių – eiliuota satyra „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“.

III UŽDUOTIS

1. Slavų kalbų šeima. Lyvių kalba.
2. Germanų: vokiečių kalba, slavų: lenkų kalba.
3. Jotvingių. Prūsų kalbai.
4. Pagal o tarimą su a atspalviu vietoj a (ten, kur bendrinėje lietuvių kalboje yra kirčiuotas kamieno balsis a, tariamas o su a atspalviu). Antanas Salys.
5. Vakarų aukštaičių. Rusijoje ir Lenkijoje.
6. Rytų aukštaičių panevėžiškių teritorijoje yra: *Pasvalys, Raguva, Ramygala, Rozalimas, Šeduva*. Šiaurės žemaičių kretingiškių teritorijoje yra: *Babrungėnai, Darbėnai, Mosėdis, Salantai, Veiviržėnai*.

IV UŽDUOTIS

1. Laikraštis „Varpas“.
2. Reformacija.
3. „Keturi vėjai“.

V UŽDUOTIS

Veikla	Pavardė
Autorius, išleidęs pirmąjį lietuvių liaudies dainų rinkinį „Dainos oder Littauische Volkslieder“ 1825 m. Karaliaučiuje.	Liudvikas Rėza
Kalbininkas, pradėjęs vartoti terminą <i>tarmė</i> ir pasiūlęs lietuvių kalbos tarmių skirstymą, kuriuo remiasi dabartinė įprasta tarmių klasifikacija.	Antanas Baranauskas
Pirmosios išlikusios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos „Grammatica Litvanica“, kuri parašyta lotyniškai ir 1653 m. išleista Karaliaučiuje, autorius.	Danielius Kleinas
Pirmosios lietuvių kalbos gramatikos „Lietuviškos kalbos gramatika“, išspausdintos 1901 m. Tilžėje, parašytos lietuvių kalba ir pasirašytos Petro Kriaušaičio slapyvardžiu, autorius.	Jonas Jablonskis
Pirmojo „Lietuvių kalbos žodyno“ sąsiuvinio, pasirodžiusio 1924 m. Kaune ir vėliau tapusio pamatu svarbiausiam XX a. lietuvių leksikografijos veikalui „Lietuvių kalbos žodynui“, autorius.	Kazimieras Būga
Pirmosios mokslinės lietuvių kalbos gramatikos „Litauische Grammatik“, kuri buvo išleista 1856 m. Prahoje, autorius.	Augustas Šleicheris

VI UŽDUOTIS

1. *spindės*. Kai bendratis priešpaskutiniame skiemenyje turi tvirtapradę priegaidę.
2. *-siu, -jaš, ša-, ni-, ru-*.
3. Šalutinis laiko aplinkybės sakiny. Ne.
4. *broli*. Pažyminys. *Atsakymai gali būti įvairūs*: būdvardis, dalyvis, (kelintinis) skaitvardis, įvardis.
5. Atsakymai gali būti įvairūs: skiemenys yra trumpieji, nekirčiuotieji, atvirieji, yra žodžio gale.
6. Nes ilgasis balsis kaitaliojasi su dvigarsiais *en, an* (plg. *kęsti – kentė, kančia*). Ne.

VII UŽDUOTIS

1. Vincas Kudirka. Satyra.
2. Kristijonas Donelaitis. Pasakėčia.
3. Jonas Biliūnas. Apsakymas.

VIII UŽDUOTIS

1. Sudėtinis bejungtukis sakiny. Intonacija.
2. *Šienautoja: šienauti*. Su priesaga *-auti*.
3. Neasmenuojamosios veiksmažodžio formos: *nematomas, nematoma* – neveikiamosios r. (esamojo laiko) dalyviai, *pasitraukiantis, duodantis* – veikiamosios r. (esamojo laiko) dalyviai. Būdvardžių.
4. *Ta pati*. Iš parodomąjo įvardžio (*ta*) ir (suįvardėjusio) daiktavardžio (*pati*).
5. *Klusniai: klusnūs (-i)* 4.
6. Dalelytė. Nes dalelytė *ne* visada atskirai rašoma nuo įvardžių.